

Rizika vzniku abiotického poškození lesa

Charakteristika škod větrem, vliv hnilob na stabilitu, riziková místa, klasifikace porostů dle ohrožení, námrazy, imisní monitoring, lesnický monitoring stavu lesa

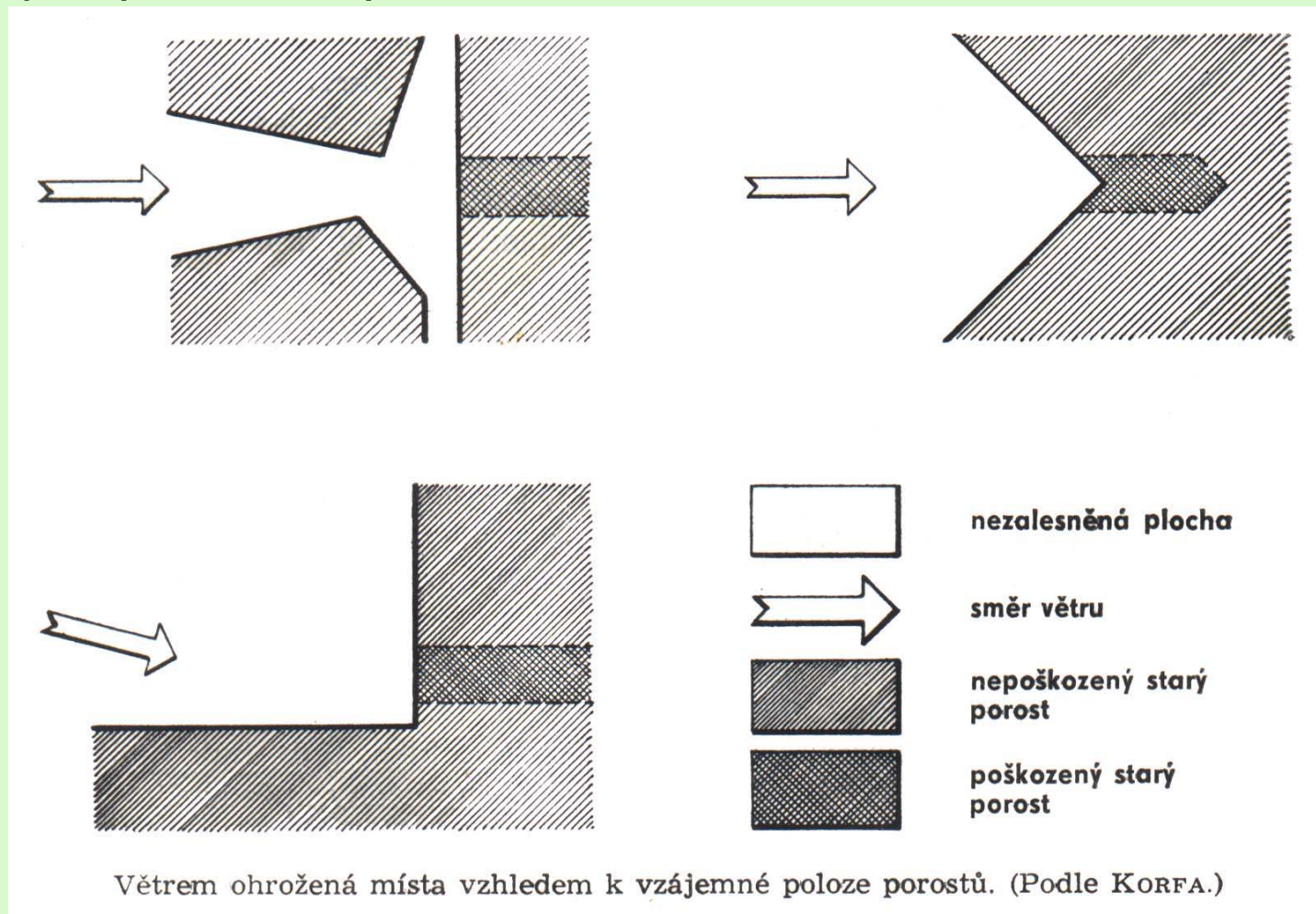
Škody způsobené vzdušným prouděním

Přestoupí-li rychlost větru určitou mez, působí na dřeviny mechanicky svou silou. U větrů nad 18 m.s^{-1} (vichřice) může docházet k ***vývratům a zlomům***. Bořivé větry mohou být různé kategorie a doby expozice: silný stálý vítr, nárazový vítr, větrná bouře, větrné smrště a tornáda (= silně rotující vír, vyskytující se pod spodní základnou konvektivních bouří, který se během své existence alespoň jednou dotkne zemského povrchu a je dostatečně silný, aby na něm mohl způsobit hmotné škody), přepadové větry (vytvářejí se v horách – studený vzduch padá velkou rychlostí do údolí).

Výsledné škody větrem závisí na několika činitelích:

- **roční doba a počasí** – nasáklost půdy vodou (největší v období tání či podzimních dešťů), velké přesuny vzdušných mas jsou časté na jaře a na podzim (vichřice), smrště a větrné bouře jsou nejčastější v létě.
- **stanoviště** – bořivý účinek může být umocňován či naopak bržděn ***členitostí terénu*** (větší ohrožení na koncích dlouhých údolí orientovaných po směru větru, na návětrných stranách), účinek může zvýraznit ***charakter substrátu*** (menší stabilita na zamokřených lokalitách, sypkých píscích apod.).

- **způsob hospodaření** – ohrožené jsou především velké homogenní porosty stejnověkých smrčin, zranitelné jsou stěny náhle uvolněných porostů se strmou stěnou na návětrné straně, zvýšené ohrožení je v místě náseků, kde vítr proudí vyšší rychlostí či tam, kde návětrné stěny tvoří pravý nebo ostrý úhel.

- **dřevina** – nejvíce ohroženy dřeviny s krátkou, hustou, vysoko nasazenou korunou nebo dřeviny s křehkým dřevem: ***smrk, jedle, topoly, osika, bříza, olše lepkavá***.
- **stav porostu** – při ***proředění porostu***, vzniknou nové nepevné porostní stěny, a tím se vytvoří ***vysoké riziko polomů*** jak větrných, tak i sněhových a námrazových. Proředění je nebezpečné bez ohledu na to, zda vzniklo úmyslnými nebo nahodilými těžbami. Pokud jsou v porostu ve vyšší míře ponechány stojící souše (např. v chráněných územích v rámci bezzásahového režimu) mohou krátkodobě snížit riziko polomu, ***stojící souše jsou ovšem cca 5 krát méně odolné než živé zdravé stromy*** a tak z porostů vystavených větru zpravidla rychle vypadávají. Důležité preventivní opatření je vytváření dostatečně širokého ***porostního pláště***.

Proředění z plného zakmenění při těžbě ***10 % zásoby*** vedlo k větrným ***polomům ve výši cca 7 m³/ha***, při těžbě ***nad 30 % zásoby*** však již k ***90 m³/ha*** (VICENA, 1964). Zcela podobné ohrožení vzniklo i při námrazové kalamitě na Českomoravské vrchovině v zimě r. 1995/1996, kdy ***při plném zakmenění spadlo 33 m³/ha***, avšak při poklesu ***zakmenění před kalamitou na 0,8 již 52 m³/ha*** (VICENA, 1998).

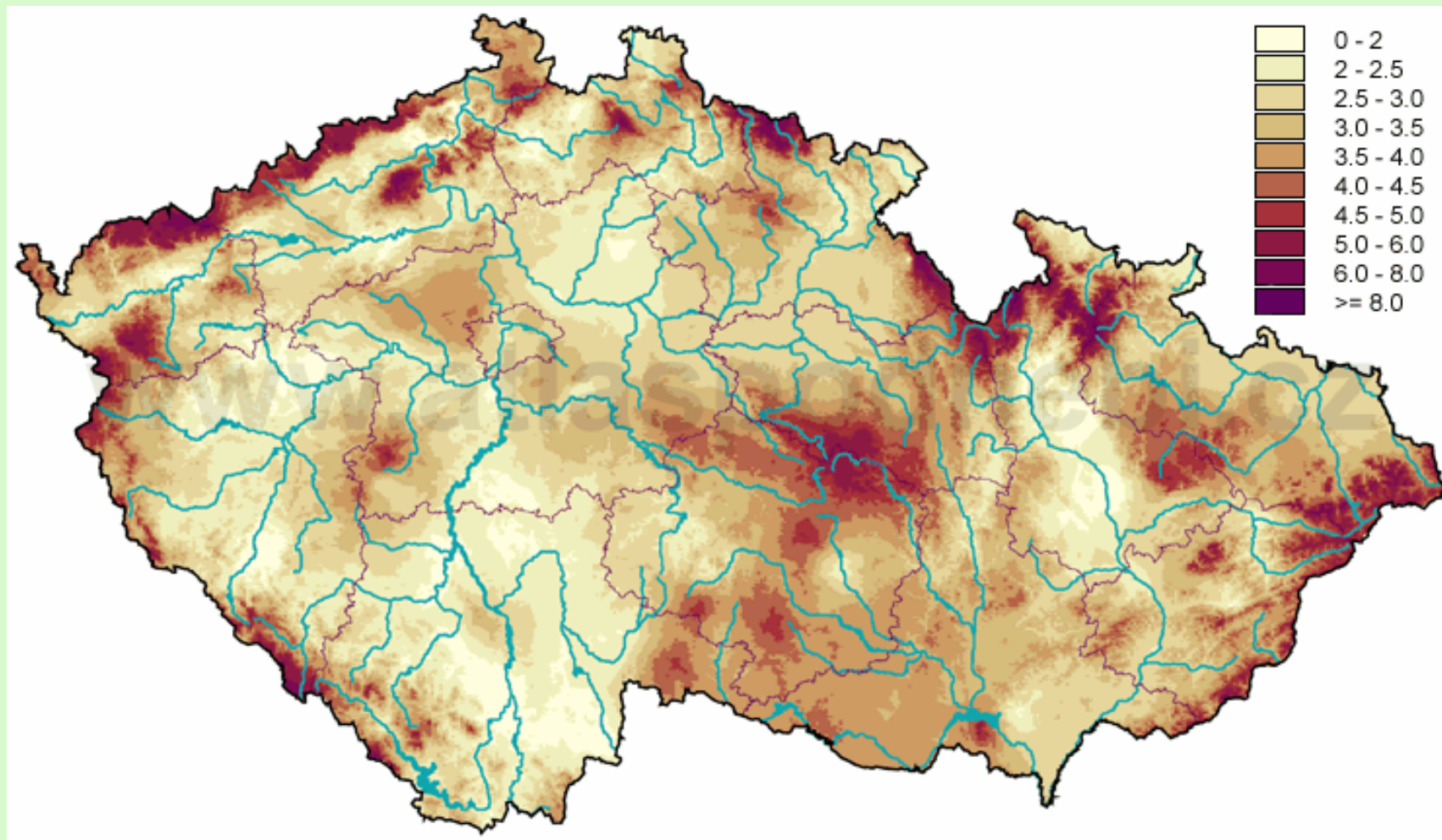
- **zdravotní stav stromů** - zdravé dřevo odolává spolehlivě rychlostem větru až 50 m.s^{-1} . ***Stromy se středním stupněm poškození tvrdou hnilobou se lámou již při rychlostech 14,5 - 24,5 m.s⁻¹.*** Stromy napadené pokročilým stupněm rozkladu, hnilobou voštinovou, se lámou ještě při nižších rychlostech větru.

Více ohrožují kmeny z hlediska mechanické stability okrajové hniloby (ranové) než středové. Míra efektu je přitom do značné míry dána směrem působení větru. V případech, kdy je hnilobou zasažena celá polovina průřezové plochy, bude únosnost průřezu 50 % (kolmo na směr šíření hniloby) nebo také jen 24 % (ve směru šíření) oproti původní únosnosti. Pokud ***hniloba rozložila polovinu průřezové plochy***, činí ***únosnost průřezu u okrajové hniloby pouze 15 %*** z původní hodnoty u zdravého dřeva (***u středové hniloby stále ještě přes 90 %***) (VICENA, 2002).

V Rakousku bylo zjištěno (STEYER, TOMICZEK, 1998), že k vyvrácení a zlomení stačí použít momentu o 39 % menšího u stromů s nahnílými kořeny než u stromů zdravých.

Při průzkumu stability sloupaných porostů (VICENA, 1995) bylo zjištěno, že v porostech, kde rozsah porostní zásoby, poškozené loupáním, nepřesáhl 10 %, bylo polomů cca $10 \text{ m}^3/\text{ha}$, u zcela poškozených porostů bylo polomů 3krát více.

Ohrožení jednotlivých lokalit lze posuzovat také podle rychlostí větru v jednotlivých obdobích a dle výskytu extrémů.

Průměrná sezónní rychlost větru na podzim (v m/s)
(Atlas podnebí ČR - <http://www.chmi.cz/meteo/ok/atlas/>)

Vítr jako statická veličina

Síla větru se projevuje tlakem v kg/m^2 , tlak působí na plochu koruny stromu. Ohybový moment lze vypočítat jako:

$$M = P \cdot p \cdot h'$$

kde P je síla větru (kg/m^2), p je plocha koruny, a h' je vzdálenost těžiště koruny h' od příslušného řezu kmene.

Zároveň platí:

$$M = v \cdot W$$

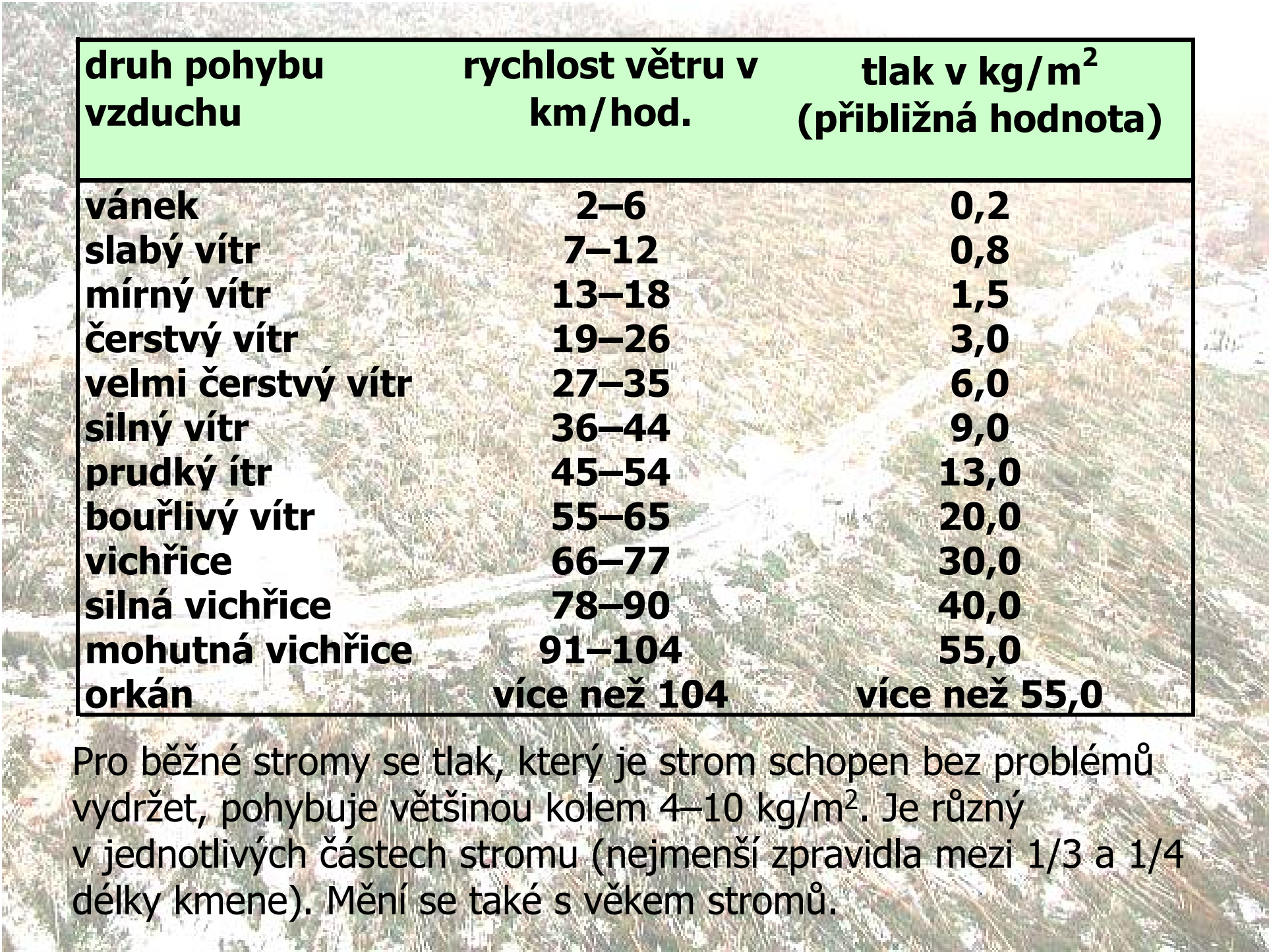
kde v je dovolené namáhání v ohybu (kg/cm^2) – u smrku 420–1160 kg/cm^2 , W je průřezový modul – pro kruh $1/32 \cdot \pi \cdot d^3$.

Z toho lze vypočítat hodnotu síly větru, kterou strom ještě odolá:

$$P = (d^3 / p \cdot h') \cdot k$$

$$\text{kde } k = v \cdot 1/32 \cdot \pi$$

Zatížení koruny přitom vyvozuje v kmeni cca 15x větší ohybový moment než zatížení samotného kmene.

druh pohybu vzduchu	rychlost větru v km/hod.	tlak v kg/m² (přibližná hodnota)
vánek	2–6	0,2
slabý vítr	7–12	0,8
mírný vítr	13–18	1,5
čerstvý vítr	19–26	3,0
velmi čerstvý vítr	27–35	6,0
silný vítr	36–44	9,0
prudký vítr	45–54	13,0
bouřlivý vítr	55–65	20,0
vichřice	66–77	30,0
silná vichřice	78–90	40,0
mohutná vichřice	91–104	55,0
orkán	více než 104	více než 55,0

Pro běžné stromy se tlak, který je strom schopen bez problémů vydržet, pohybuje většinou kolem 4–10 kg/m². Je různý v jednotlivých částech stromu (nejmenší zpravidla mezi 1/3 a 1/4 délky kmene). Mění se také s věkem stromů.

Vysoké Tatry 2004

Rizika ohrožení větrem dle zastoupení smrku v porostní skupině

<i>Stupeň rizika ohrožení</i>	<i>Zastoupení smrku v porostní skupině (%)</i>
1 - riziko velmi nízké	0 - 40
3 - riziko nízké	41 - 59
5 - riziko střední	60 - 69
7 - riziko vysoké	70 - 89
9 - riziko velmi vysoké	90 - 100

Rizika ohrožení větrem dle střední výšky smrku v porostní skupině

<i>Stupeň rizika ohrožení</i>	<i>Střední výška smrku v porostní skupině (m)</i>
1 - riziko nízké	0 - 10
5 - riziko střední	11 - 22
9 - riziko vysoké	23 a více

Rizika ohrožení větrem dle věku porostní skupiny

<i>Stupeň rizika ohrožení</i>	<i>Věk porostní skupiny</i>
1 - riziko velmi nízké	0 - 39
3 - riziko nízké	40 - 59
5 - riziko střední	60 - 79
7 - riziko vysoké	80 - 119
9 - riziko velmi vysoké	120 a více

Přehled rizika ohrožení větrem dle štíhlostního kvocientu smrku

<i>Stupeň rizika ohrožení</i>	<i>Štíhlostní kvocient smrku</i>
1 - riziko nízké	0,89 a méně
5 - riziko střední	0,90 - 0,99
9 - riziko vysoké	1,00 a více

Přehled rizika ohrožení větrem dle edafických kategorií a SLT

<i>Stupeň rizika ohrožení</i>	<i>Edafická kategorie, SLT</i>
1 - riziko nízké	X, Z, Y, M, 9K, C, J
5 - riziko střední	1-8 K, N, I, F, 1-4A, 8A, U,
9 - riziko vysoké	S, B, H, D, 5-7A, L, V, O, P, Q, T, G, R

Šebrov 1997

Výskyt tornád v posledních letech výrazně vyšší než dříve, jen v průběhu léta 2003 bylo popsáno 5 případů. Vzniklé škody jsou výrazné, ovšem jen bodové, lokální.

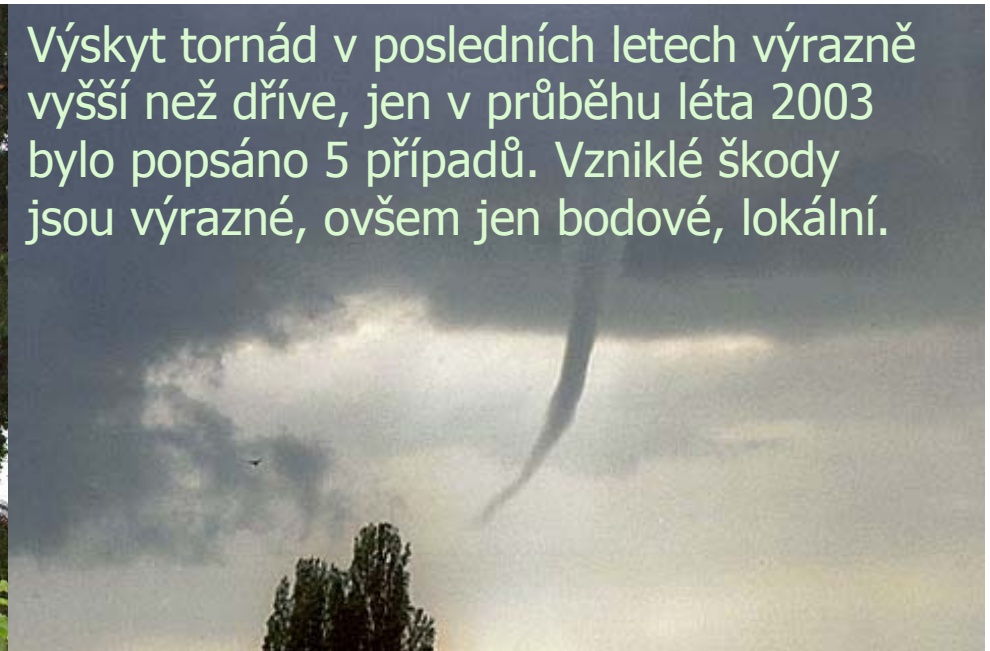

Foto www.chmi.cz

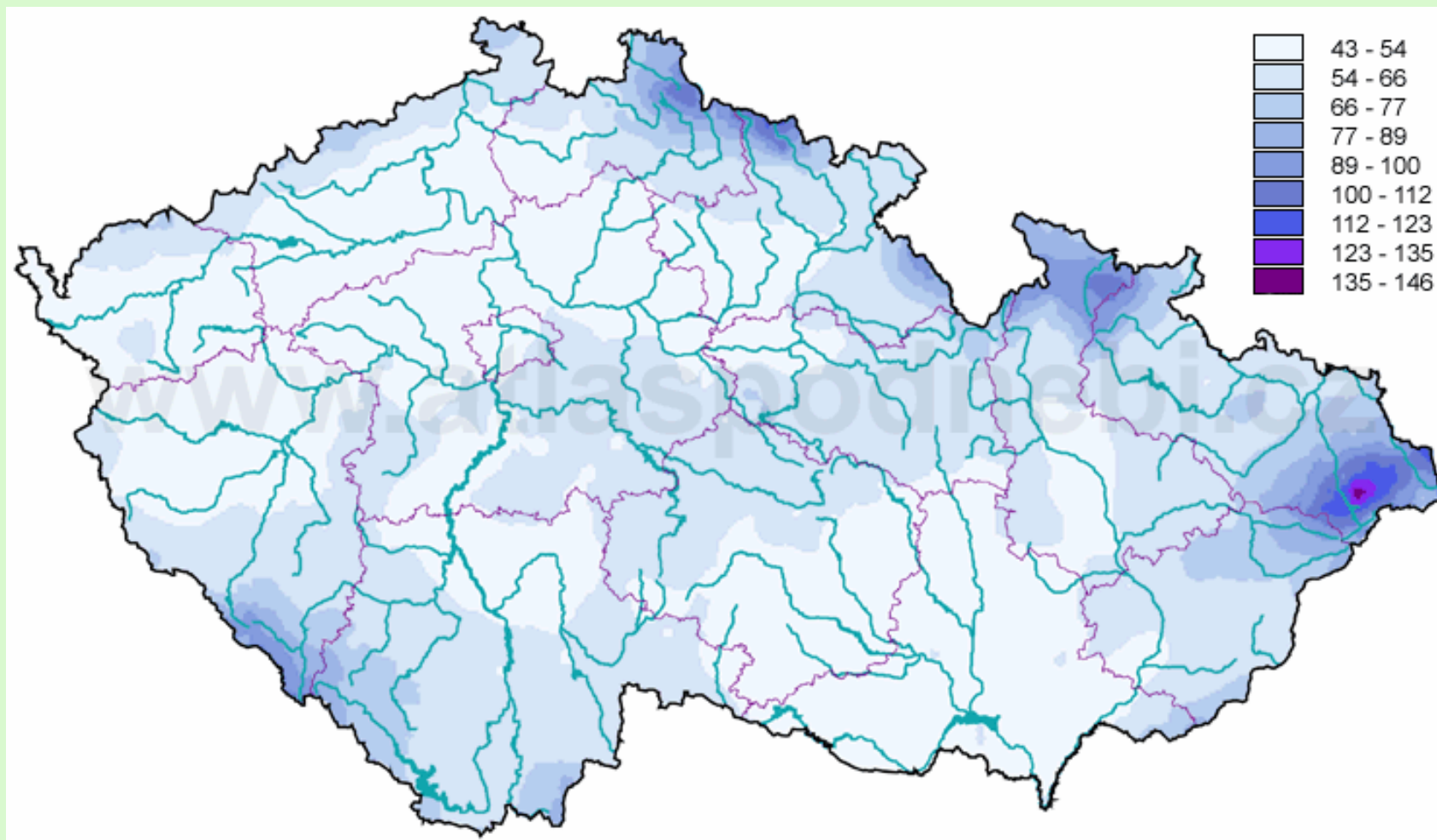

Škody vyvolané vysokými dešťovými srážkami

- **prudký déšť** – potlučení květů, náletu semenáčků, spláchnutí pylu, vyplavení semene; nepřímo odnosem půdy, nasycením půdního profilu...
- **vodní záplavy** – mechanické poškození kmenů plujícím dřevem či krami, zhoršení zdravotního stavu (limitní nedostatek kyslíku, snižuje se schopnost přijímat minerální živiny, odumírání kořenů); dřeviny měkkého luhu (především vrby) vydrží i velmi dlouhé zaplavení vodou (měsíce), dřeviny tvrdého luhu (jasan, jilm, dub) mají tuto odolnost výrazně menší, k výraznějším poškozením zpravidla dochází při zatopení delším než měsíc.
- **krupobití** – zejména v období velkých veder; kroupy stloukají či poškozují listí, květy i plody, zurázejí slabší větvičky na silnějších otloukají kůru (u dřevin s hladkou tenkou kůrou může být poškozena i běl); časté je následné napadení hmyzem (lýkohubové, smoláci i lýkožrouti); největší škody jsou ve školkách.

Nasáklost půdy vodou může vézt k významnému snížení mechanické stability porostů (vývraty). Riziko vzniku škody lze odhadovat na základě meteorologických údajů (předpovědních i dle výsledků měření na síti stanic).

Průměrná roční maxima třídenních úhrnů srážek (v mm)
(Atlas podnebí ČR - <http://www.chmi.cz/meteo/ok/atlas/>)

Informuje o aktuálních srážkách a stavu vody na jednotlivých tocích. Kromě předpovědi povodní ji lze použít např. pro plánování činnosti.

Hodinové úhrny srážek ze srážkoměrných stanic ČHMÚ

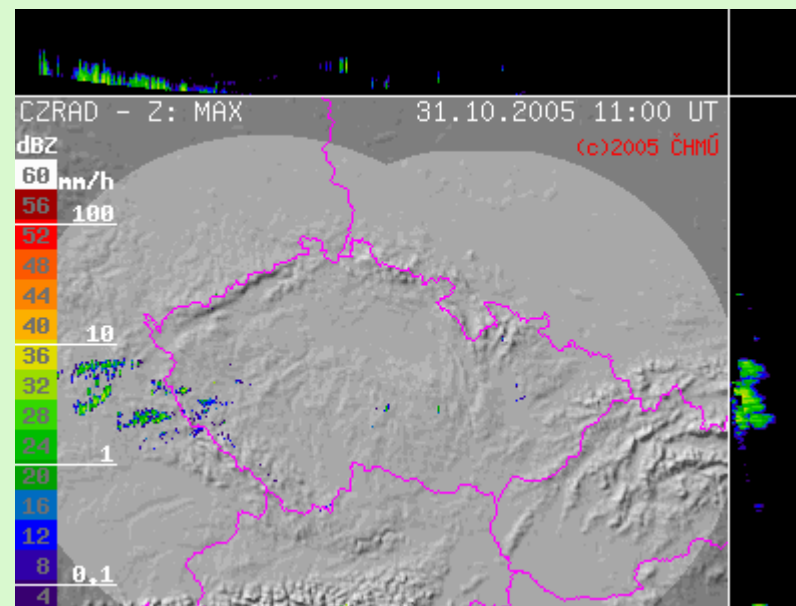
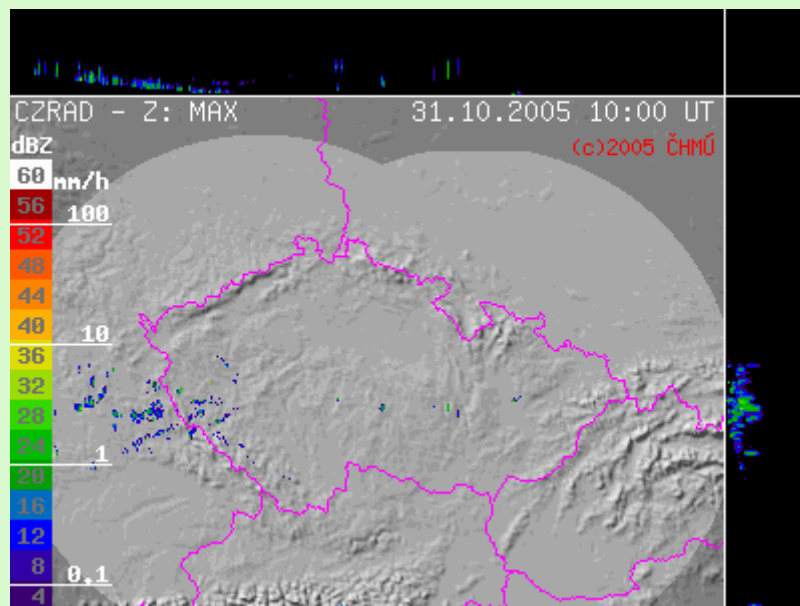
Stav 31.10.2005 dopoledne

ind.	g r a f	Název stanice	m.n. m	9	10	11	12	13	14	S6	15	16	17	18	19	20	S6	S12	LSEC
				7	8	9	10	11	12		13	14	15	16	17	18			
11723		Brno-Tuřany	241	0	0	0				0								0	
11721		Brno-Žabovřesky	235	0	0					0								0	

ČHMÚ
Oddělení radarových měření

<http://www.chmi.cz/meteo/rad/index.html>

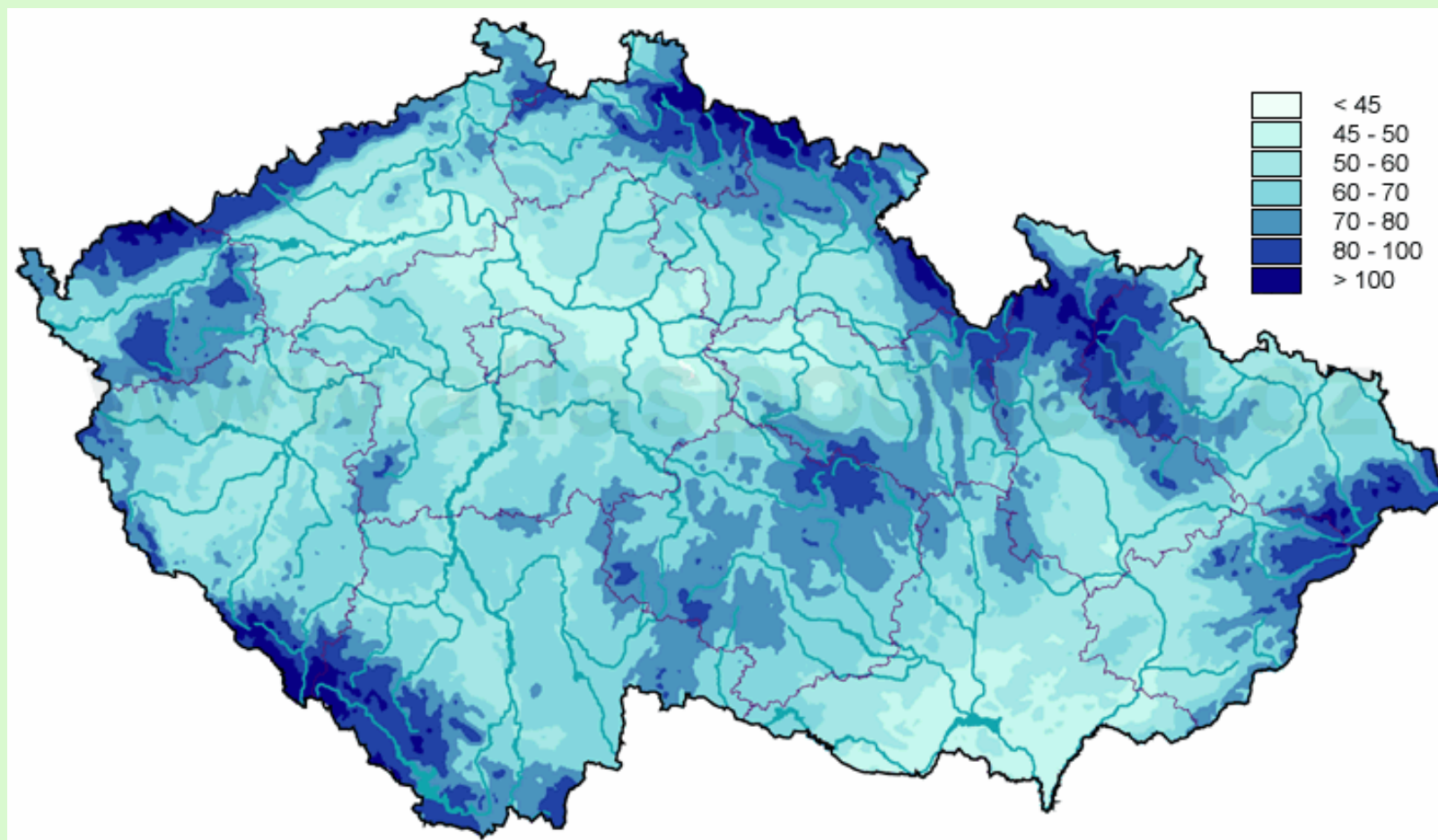
Škody způsobené sněhem

Rozsah a nebezpečí škod jsou dány především:

- ***charakterem srážky*** – nejvíce škodí mokrý sníh ve větším množství za krátkou dobu.
- ***stanovištěm*** – nejvíce ve středních nadmořských výškách (vysoká četnost srážek s mokrým sněhem), při větru na závětrných místech (návěje).
- ***druhem a věkem dřeviny*** – nejvíce jsou ohroženy jehličnany – borovice, smrk (koruny zachytí více sněhu), z listnáčů buk a dub (dlouho do zimy drží suché listí); nejvíce jsou postihovány stejnověké slabě probírané porosty II a III věkové třídy.
- ***hospodářský tvar lesa a výchova porostů*** – snadněji se lámou pochopitelně vytáhlé stromy s plochou a vysoko nasazenou korunou, nebezpečí je tím ***větší čím souvislejší vrstvu tvoří koruny stromů a čím štíhlejší jsou kmeny***, ohroženy jsou tedy především stejnověké jehličnaté porosty, porosty se zanedbanou výchovou (přehoustlé, přeštíhlené), porosty poškozené loupáním a hnilobami, nejlépe naopak vzdorují smíšené různověké porosty.

Ohrožení jednotlivých oblastí lze odvozovat i podle pravděpodobnosti vzniku větších závěsů sněhu v korunách a frekvence sněžení (počet dnů se sněžením).

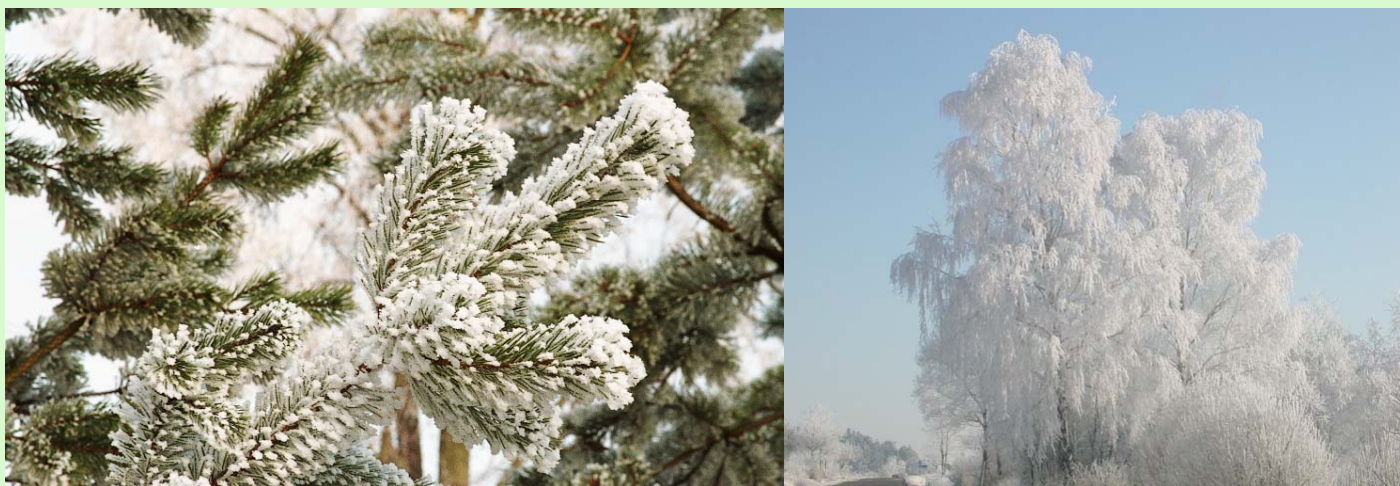

Průměrný sezónní počet dní se sněžením
(Atlas podnebí ČR - <http://www.chmi.cz/meteo/ok/atlas/>)

Škody způsobené námrazou

Škody způsobené námrazou jsou na rozdíl od poškození sněhem stejně četné v tyčkovinách jako ve starších kmenovinách. Stupeň poškození závisí na:

- ***nadmořská výška a poloha*** – nejvíce podhorské a nižší horské polohy, více poškozovány porosty na svazích a hřebenech (zachycení teplejších proudů mlh z údolí).
- ***druh dřeviny*** – nejvíce borovice (rozlámání korun) a smrk (vrcholkové polomy), z listnáčů jsou nejvíce ohroženy olše, buk a někdy i dub a akát.
- ***porostní skladba*** – nejvíce stejnověké smrkové porosty se zanedbanou výchovou, nejvíce jsou ohroženy mezernaté porosty, porostní okraje, soliterní stromy.

Poškození námrazou:
Žďárná 1997 (vlevo
nahore) a ŠLP Křtiny
1996 (dole a vpravo).

Velká námraza v zimě **r. 1995/1996** způsobila v našich lesích **2,4 mil. m³ polomů**.
Další výraznější kalamity způsobené námrazou: 1911, 1924, 1927, 1930, 1966, 1974.

Nedostatek srážek – sucho

- **účinky sucha:** usychání květů a semen, snížení výškového i tloušťkového přírůstu, redukce asimilačního aparátu (opad listů a jehliček), zhoršení zdravotního stavu, predispozice pro další poškození, zvýšení rizika lesních požárů.
- **činitelé ovlivňující míru poškození suchem:**
  - **roční období** – největší poškození suchem je v období tvorby orgánů nebo ukládání zásobních látek; nejhorší jarní a letní, méně nebezpečný podzimní a zimní přísušek; rozhodují i oblačnost, teplota vzduchu, větrné poměry (vysušování)...
  - **stanoviště** – u nás nižší teplejší a sušší oblasti (především do 500 m n. m.)
  - **odolnost jednotlivých dřevin** – kromě druhu dřeviny záleží i na stáří, porostních poměrech atd.; mezi odolnější druhy patří např. dub pýřitý, jeřáb břek, habr, dub letní, modřín; mladé porosty málo odolné (nízkokořenicí).
  - **hospodaření** – způsob výsadby, výchova, prostorová struktura...

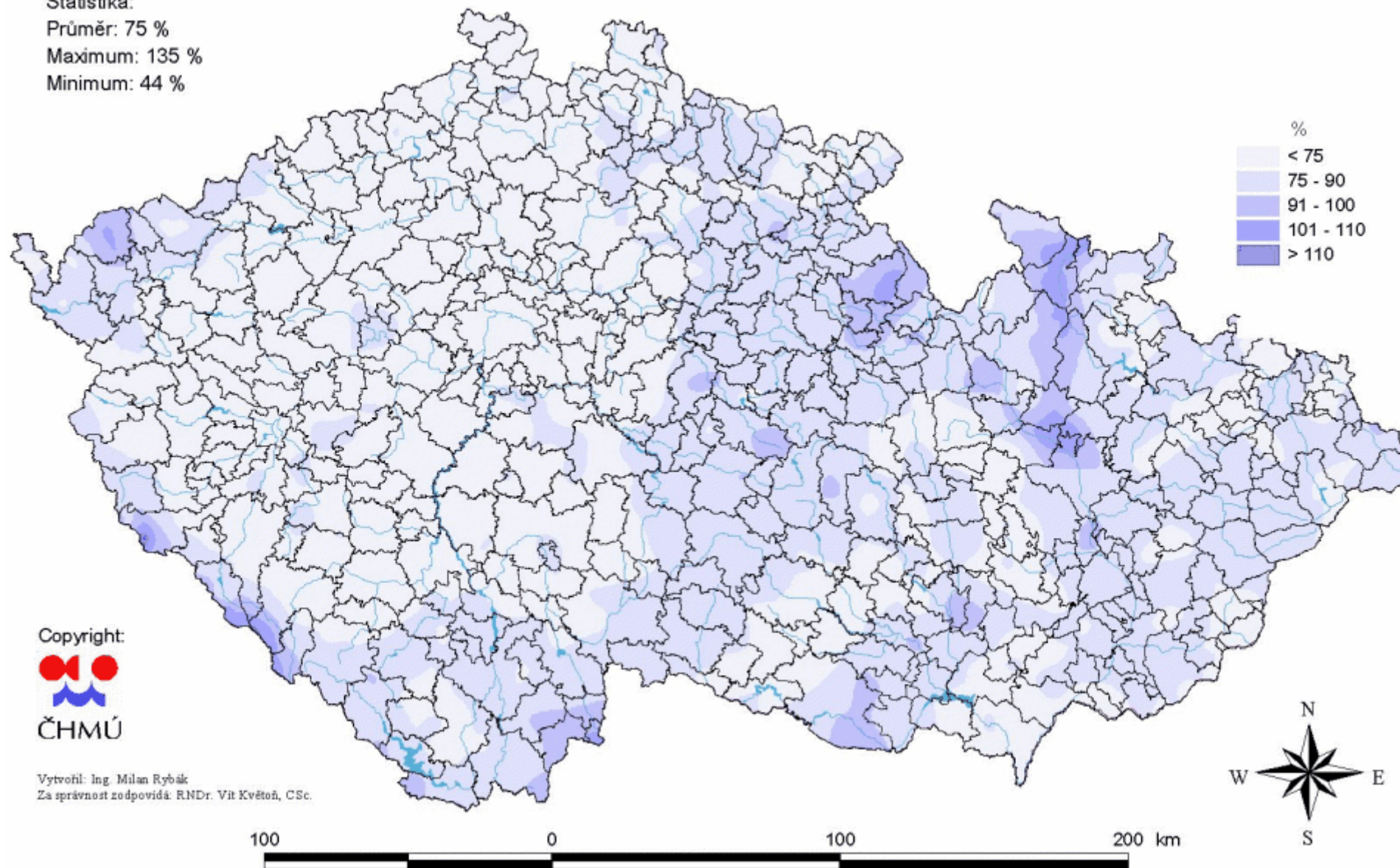
Úhrn srážek na území ČR v roce 2003 (% normálu za období 1961–1990)

Statistika:

Průměr: 75 %

Maximum: 135 %

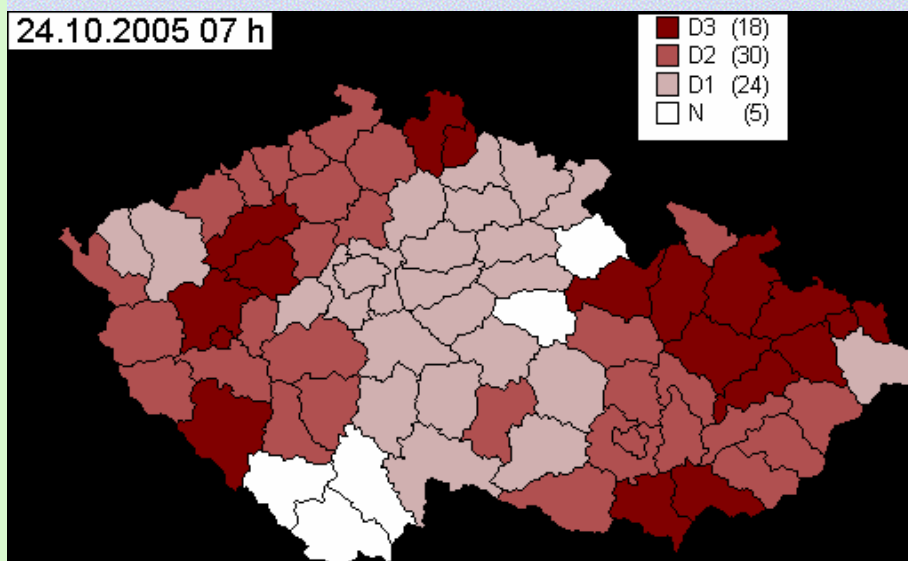
Minimum: 44 %

O suchu za daný rok či vegetační sezónu si lze rámcově udělat přehled z klimatických souhrnů.

Monitoring sucha na základě hodnocení zásob využitelné vody v půdě

Kategorizace sucha podle měření vlhkostí půdy pod travnatým povrchem v síti ČHMÚ. Chybějící data byly spočteny podle modelu IHS vyvinutého v observatoři Doksany. Zásoba vody v půdě ve vertikálním profilu do hloubky 10 cm je vyjadřována v % využitelné vodní kapacity (% VVK). Kategorie sucha: mírné sucho (41-60 % VVK), vážné sucho (21-40 % VVK), extrémní sucho (11-20 % VVK), výjimečné sucho (pod 10 % VVK).

Vysvětlivky – kategorie sucha podle intensity:

- * D4 – výjimečné sucho
- * D3 – extrémní sucho
- * D2 – vážné sucho
- * D1 – mírné sucho
- * N – dostatečná zásoba vláhy

<http://www.chmi.cz/meteo/ok/dpp.html>

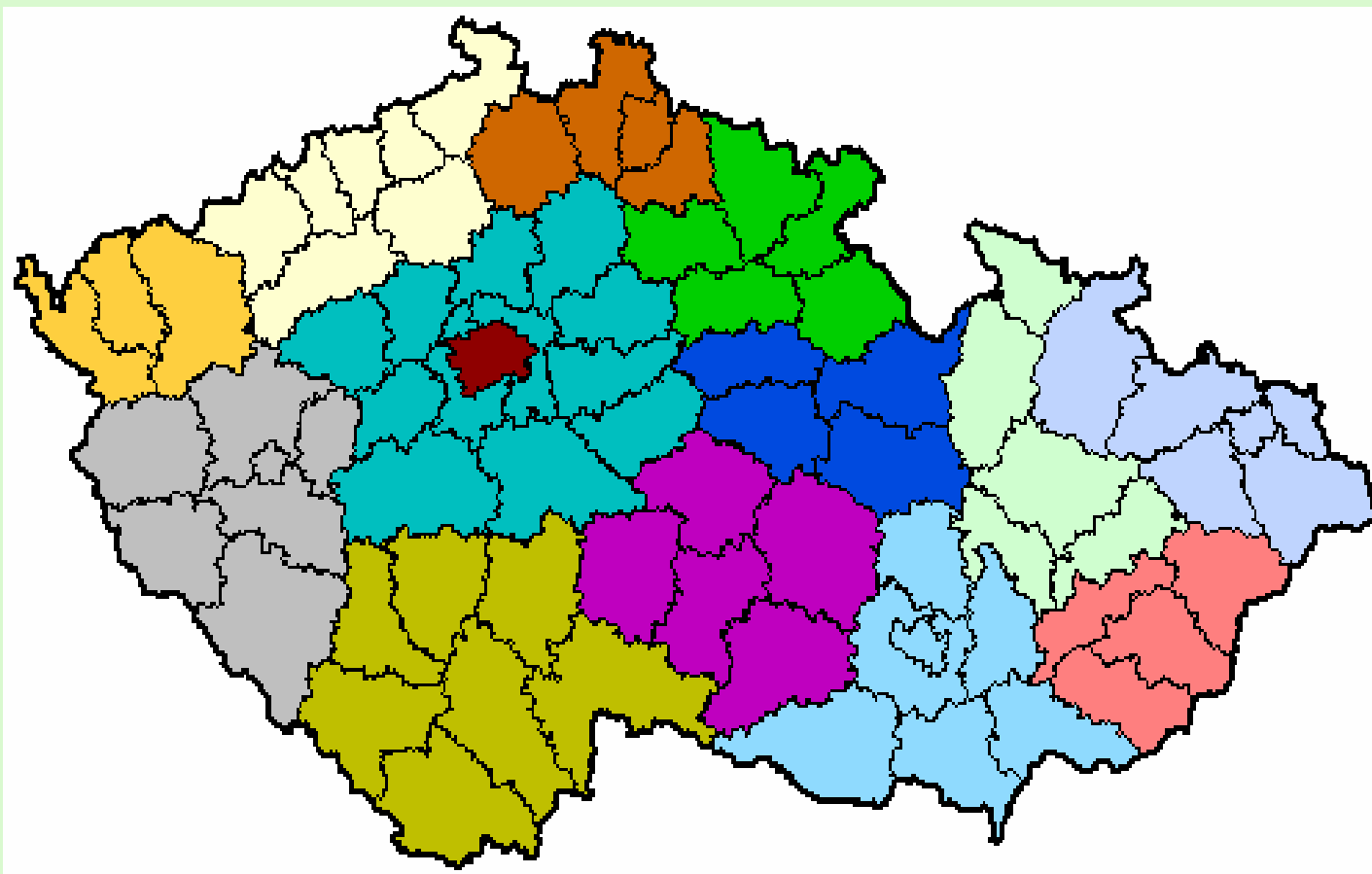
Automatizovaný imisní monitoring

Český hydrometeorologický ústav (ČHMÚ) zabezpečuje ze zákona provoz celostátní sítě měření znečištění ovzduší v naší republice, jejíž součástí je i **automatizovaný imisní monitoring (AIM)**. Měřicí stanice AIM pracují v nepřetržitém provozu a předávají naměřené údaje v reálném čase do center ČHMÚ.

Na území České republiky pracuje celkem **97 stanic AIM**, provozovaných ČHMÚ. Kromě nich jsou do informačního systému zahrnuty i výsledky měření na stanicích dalších organizací. Většina stanic je osazena analyzátory na měření koncentrací oxidu siřičitého [SO_2], oxidu dusnatého [NO], oxidu dusičitého [NO_2] a prašného aerosolu [PM_{10}] (pevné částice do velikosti $10\text{ }\mu\text{m}$). Na menším počtu stanic jsou stanovovány koncentrace ozonu [O_3] a oxidu uhelnatého [CO]. Vybrané stanice AIM měří i koncentrace některých těkavých organických látek (benzen, toluen, xylén).

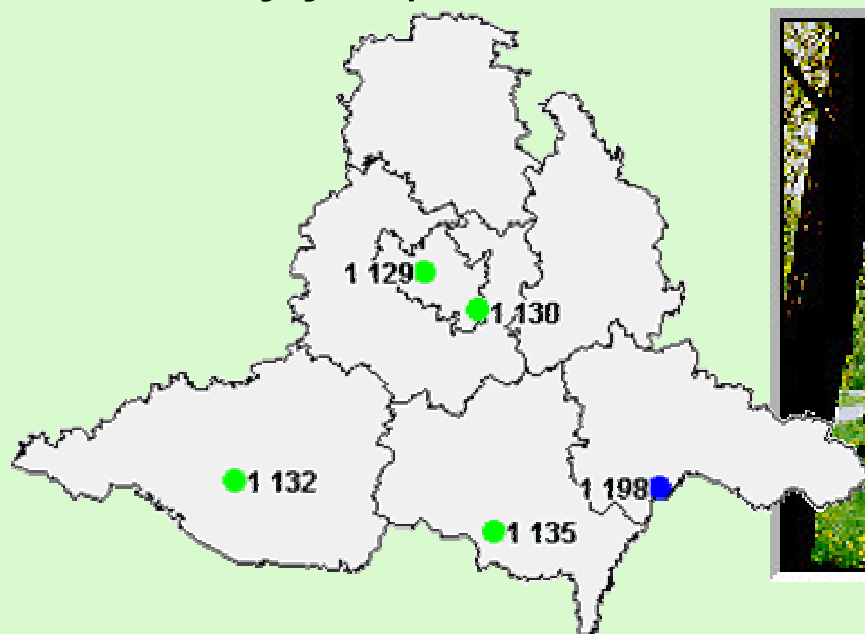

Oblasti měřicí sítě AIM

Údaje z měřicích stanic AIM jsou prezentovány v oblastech, které respektují nové správní rozdělení České republiky na 14 krajů.
Zobrazovaná data jsou aktualizována každou hodinu, přibližně ve 30. minutě.
Veškeré naměřené hodnoty koncentrací jsou pro zobrazení konvertovány na $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$.

Obecně lze říci, že **nejvyšší koncentrace škodlivých látek v ovzduší se vyskytují v zimním období** (topná sezóna) **při nepříznivých rozptylových podmínkách** (velmi slabé proudění, teplotní inverze...). Koncentrace oxidů dusíku ($\text{NO} + \text{NO}_2$) jsou zvýšené, zvláště ve městech v těsné blízkosti dopravních tepen, prakticky v průběhu celého roku. **Ozon dosahuje maximálních hodnot v jarních a hlavně v letních měsících při dlouhodobějším trvání slunných a tedy bezoblačných dní**, kdy nejvyšší hodnoty jsou dosahovány odpoledne a k večeru opět dochází k jejich poklesu.

foto ČHMÚ

AIM na serveru ČHMÚ - <http://www.chmi.cz/uoco/act/aim/>

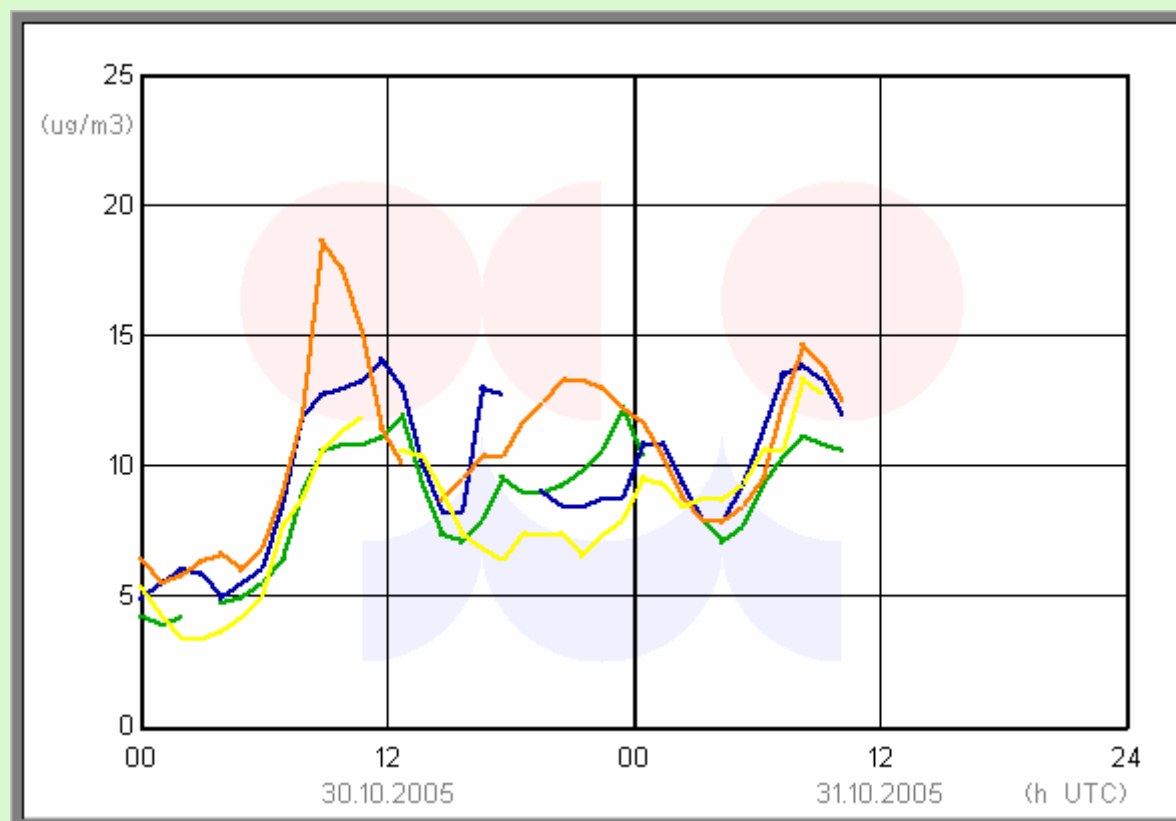

Jihomoravský kraj - oxid siřičitý

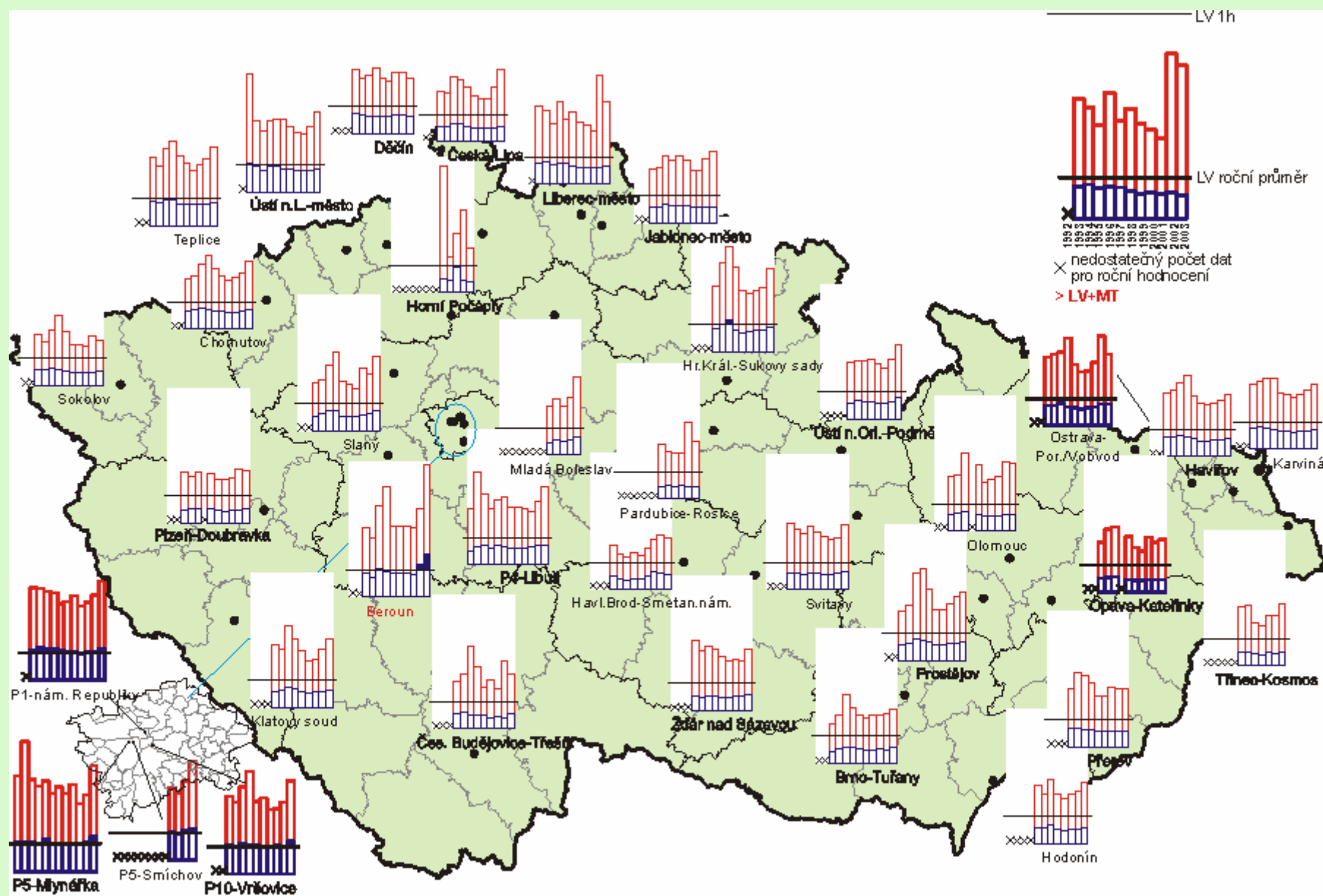
SO₂: 30.10.2005 - 31.10.2005

ID	Název stanice	ID	Název stanice
BBNDA	Brno-střed	BBNYA	Brno-Tuřany
BMISA	Mikulov-Sedlec	BZNOA	Znojmo

19. nejvyšší hodinové koncentrace a roční průměrné koncentrace NO_2 v letech 1992-2003 na vybraných stanicích

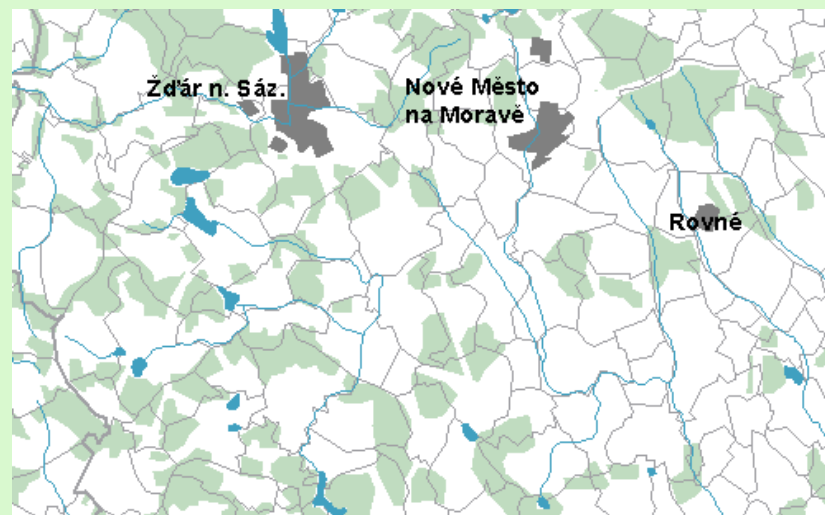
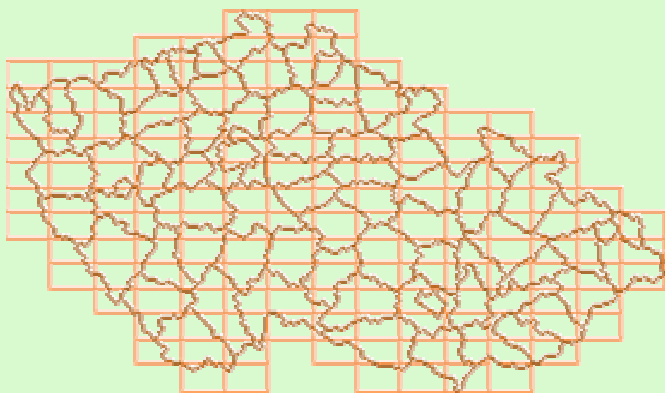

Registr emisí a zdrojů znečišťování

Zdroje emitující do ovzduší znečišťující látky jsou celostátně sledovány v rámci tzv. **Registru emisí a zdrojů znečišťování ovzduší (REZZO)**. Stacionární zdroje jsou zahrnuty v dílčích souborech REZZO 1 - 3, mobilní zdroje jsou začleněny v dílčím souboru REZZO 4.

Správou databáze REZZO za celou Českou republiku je pověřen ČHMÚ. Jednotlivé dílčí databáze REZZO 1-4, které slouží k archivaci a prezentaci údajů o stacionárních a mobilních zdrojích znečišťování ovzduší, tvoří součást Informačního systému kvality ovzduší (ISKO) provozovaného rovněž ČHMÚ jako jeden ze základních článků soustavy nástrojů pro sledování a hodnocení kvality ovzduší ČR.

<http://gis.ceu.cz/rezzo/>

Druh zdroje		
Velké zdroje znečišťování	Střední zdroje znečišťování	Malé zdroje znečišťování
REZZO 1	REZZO 2	REZZO 3
stacionární zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu vyšším než 5 MW a zařízení zvláště závažných technologických procesů bodový zdroj Způsob evidence: zdroje hromadně sledované	stacionární zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu od 0,2 do 5 MW, zařízení závažných technologických procesů, uhelné lomy a plochy s možností hoření, zapaření nebo úletu znečišťujících látek bodový zdroj Způsob evidence: zdroje hromadně sledované	stacionární zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu, nižším než 0,2 MW zařízení technologických procesů, nespadajících do kategorie velkých a středních zdrojů, plochy, na kterých jsou prováděny práce, které mohou způsobovat znečišťování ovzduší, skládky paliv, surovin, produktů a odpadů a zachycených exhalátů a jiné stavby, zařízení a činnosti, výrazně znečišťující ovzduší plošné zdroje Způsob evidence: zdroje hromadně sledované

Monitoring zdravotního stavu lesa v rámci programu ICP Forests (the International Co-operative Programme on Assessment and Monitoring of Air Pollution Effects on Forests)

www.icp-forests.org

Program ICP Forests byl zahájen v roce **1985** v souvislosti s Konvencí o dálkovém přenosu znečištění ovzduší uzavřené při United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). Jeho cílem je monitorovat stav lesa v Evropě za použití dvou různě intenzivních úrovní sledování na základě spolupráce v Evropské unii. V současné době na programu spolupracuje 39 států.

První úroveň (Level I) byla založena v roce 1986. Od té doby každý rok sleduje stavy korun v mezinárodní **síti ploch 16 x 16 km** napříč Evropou, zahrnuje v sobě národní sítě různé hustoty. Mezi lety 1992 a 1996 začaly být sledovány také půdní podmínky a obsah živin v asimilačním aparátu.

Druhá intenzivnější úroveň (Level II) byla spuštěna během roku 1994 ve vybraných lesních ekosystémech Evropy. Na těchto plochách se kromě habituálního monitoringu korun sleduje chemismus půdy a půdního roztoku, obsah živin v asimilačním aparátu, přírůst, klimatické podmínky, podrost a depozice polutantů.

Level I systematicky zahrnuje hlavní typy lesa v Evropě. Je tvořen **cca 6 000 monitorovacími plochami**, které jsou systematicky rozloženy v síti napříč celou Evropou. Některé země vytváří ještě hustší národní síť bodů, na kterých sledují stejné parametry.

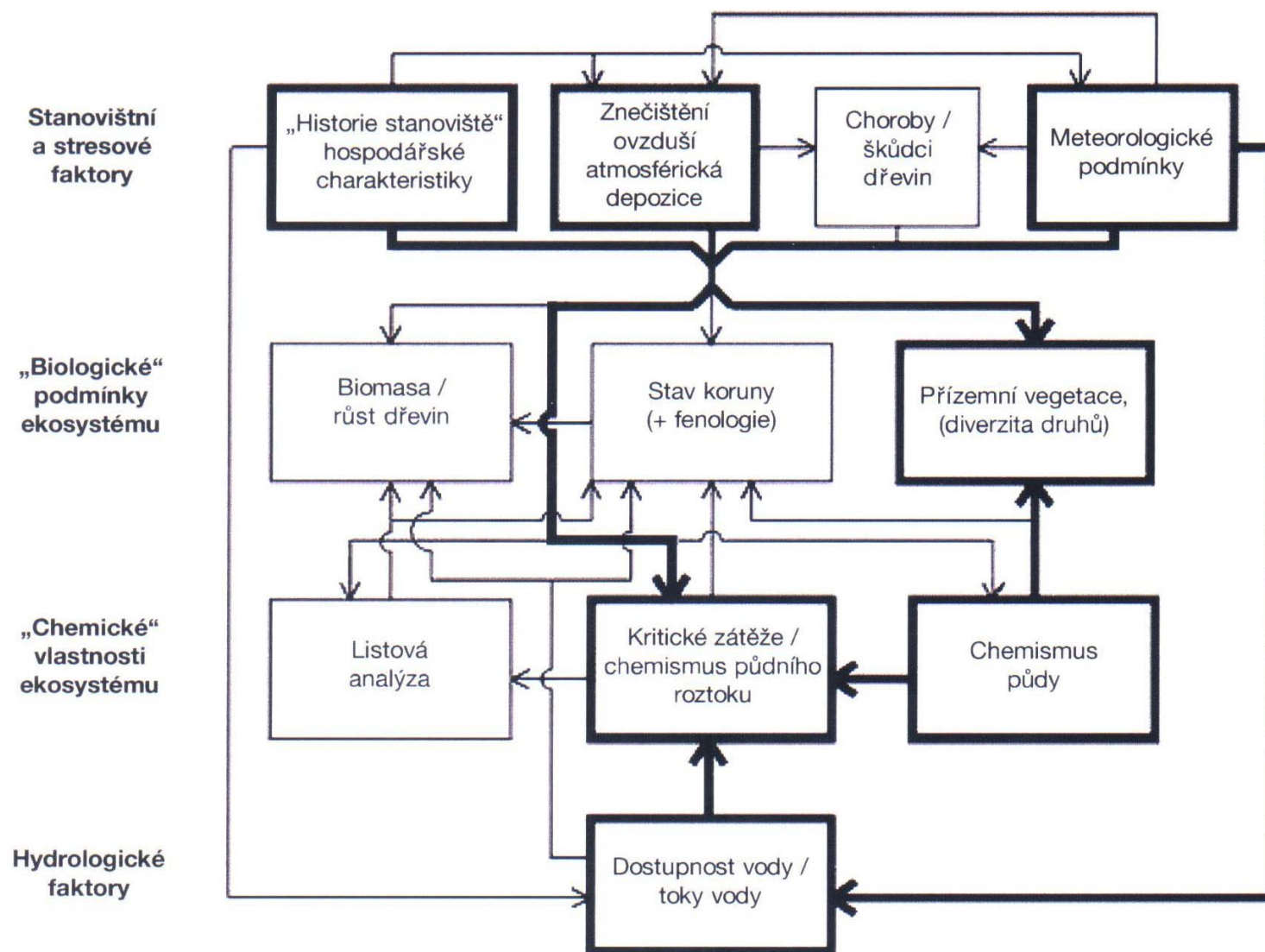
Sledování stavu korun v Levelu I poskytuje data pro hodnocení stavu a trendů vývoje zdravotního stavu lesa v Evropě. Hlavní sledované parametry:

- **defoliace/ průhlednost koruny**
- **barevné změny**
- **porostní a stanovištní charakteristiky jako doplnění možností interpretace výsledků monitoringu stavu korun**

Pro intenzivní monitorovací program **Levelu II** bylo vybráno **více než 860 trvalých ploch** pro výzkum klíčových faktorů a procesů na úrovni ekosystému. Plochy byly vybrány tak, aby každý významný lesní ekosystém byl reprezentován plochami splňujícími hlavní doporučení programu ICP Forests.

ICP Forests spolupracuje s programem TEMS (Terrestrial Ecosystem Monitoring Sites) organizace FAO (Food and Agriculture Organisation of the United Nations).

Parametry lesních ekosystémů sledované v rámci programu intenzivního monitoringu
Parameters of the forest ecosystems assessed within the intensive monitoring programme
Pramen / Source FIMCI 2002

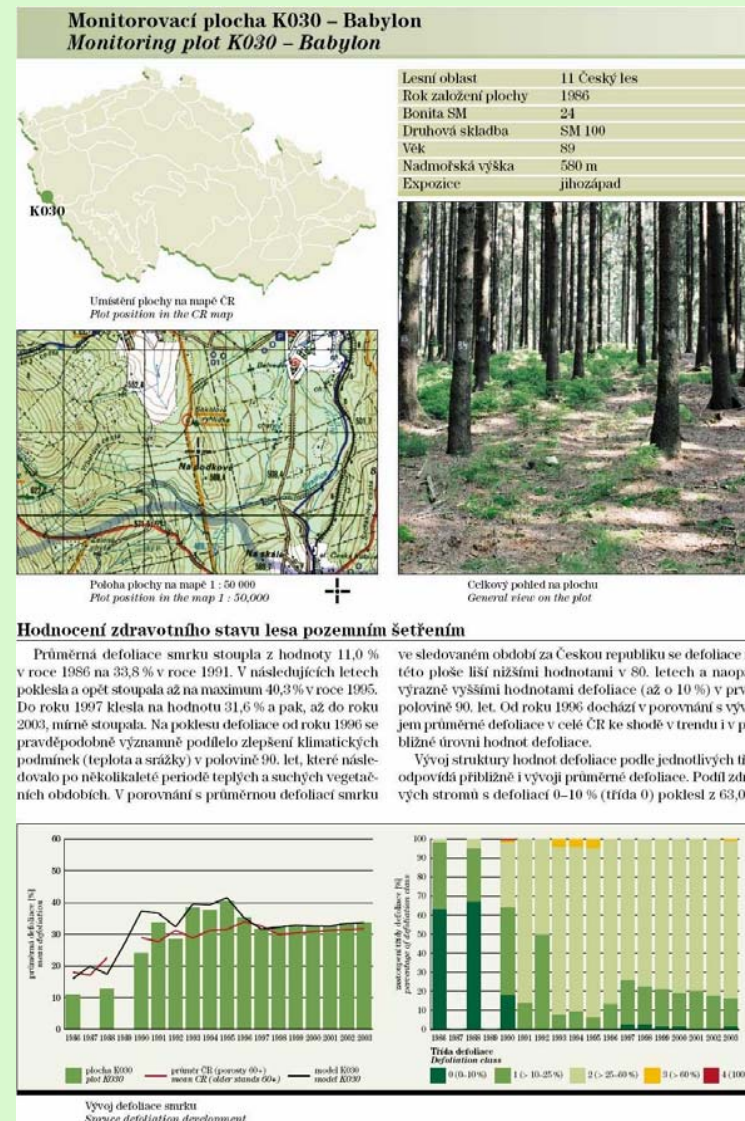
- v roce **1986 61 monitorovacích ploch v síti 16x16 km.**
- **1987** zvýšen počet na **106** (kruhové plochy $\text{Č } 40 \text{ m}$).
- v roce **1991** byla založena **sít' 8x8 km s dalšími 334 plochami** ($\text{Č } 32 \text{ m}$).
- v rámci **regionálních studií** založeny plochy v síti 1x1 km v lesních oblastech **Šumava, Brdy a Krkonoše** ($\text{Č } 32 \text{ m}$). Informace z těchto monitorovacích ploch umožnily získat podrobný a reprezentativní obraz o situaci v daných lesních oblastech a porovnat zdravotní stav porostů se stavem půd a výživou porostů.
- v letech **1997-1998** byla provedena **celková rekonstrukce ploch** národní i nadnárodní sítě s cílem optimalizovat druhovou a věkovou skladbu na monitorovacích plochách tak, aby lépe charakterizovaly skutečnou skladbu v lesích ČR. V současné době je pravidelné hodnocení **I. úrovně** prováděno na plochách základní sítě **16x16 km a vybraných plochách ze sítě 8x8 km** v celkovém počtu **306 ploch**, které jsou rozmístněny rovnoměrně podle lesnatosti po celé ČR.

Od roku 2004 na program ICP Forests navazuje nový projekt evropské spolupráce „**Forest Focus**“ vyplývající z nařízení č. 2152/2003 Evropského parlamentu a Rady ze dne 17. 12. 2003 týkající se monitoringu lesů a environmentálních vlivů v lesích společenství.

Oba vzájemně navazující programy pokrývají svou činností celé území ČR a poskytují informace o stavu lesa v souladu s přesnou evropskou metodikou, což má z hlediska dlouhodobého charakteru sledovaného problému a jeho celoevropského rozsahu prvořadý význam. Neméně důležitý je i význam těchto informací při vyhodnocování leteckých nebo satelitních snímků pro účely stanovení vývoje stavu lesa.

Sít' monitorovacích ploch v ČR

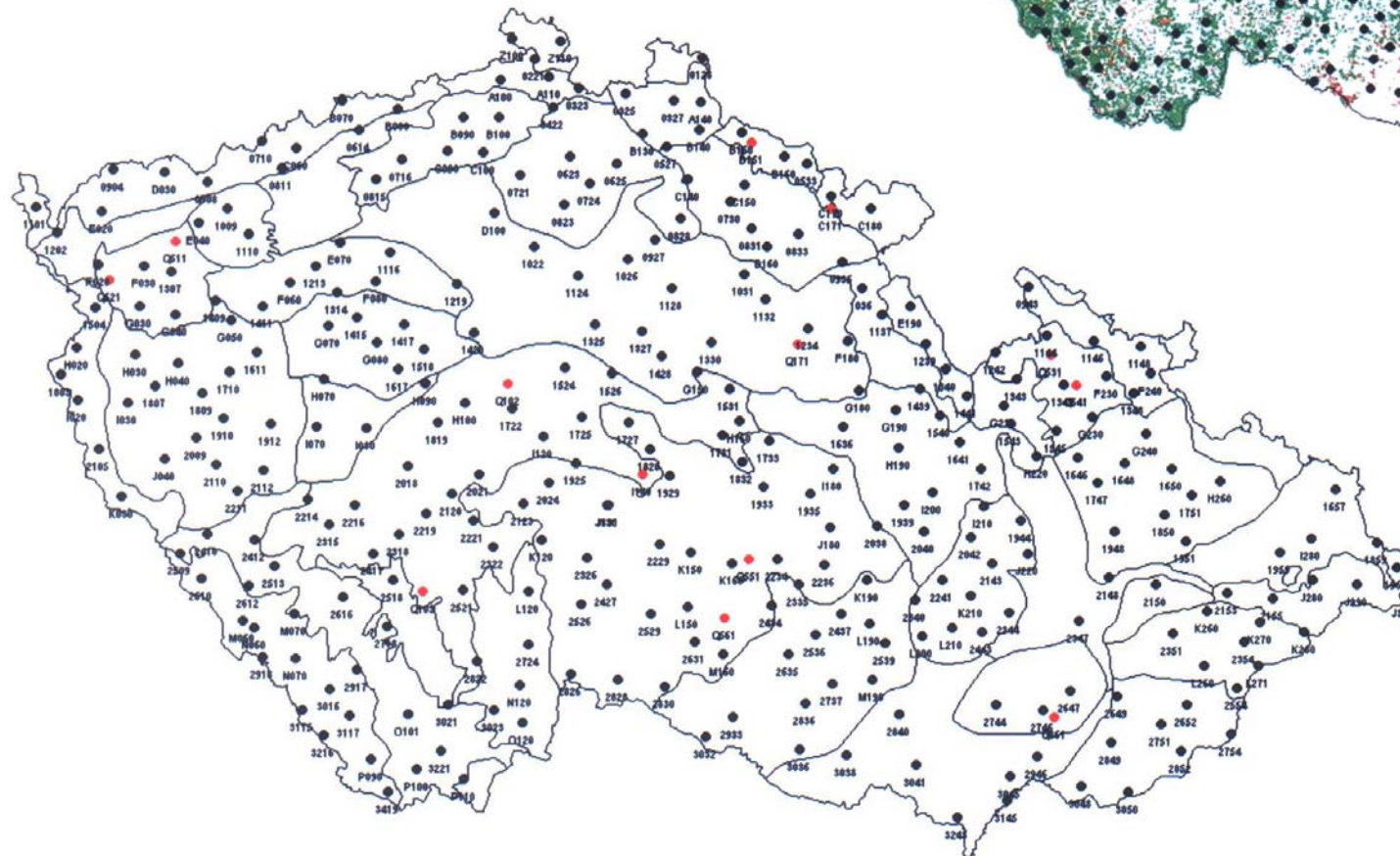
Level I

Dle ročenek ICP-Forests

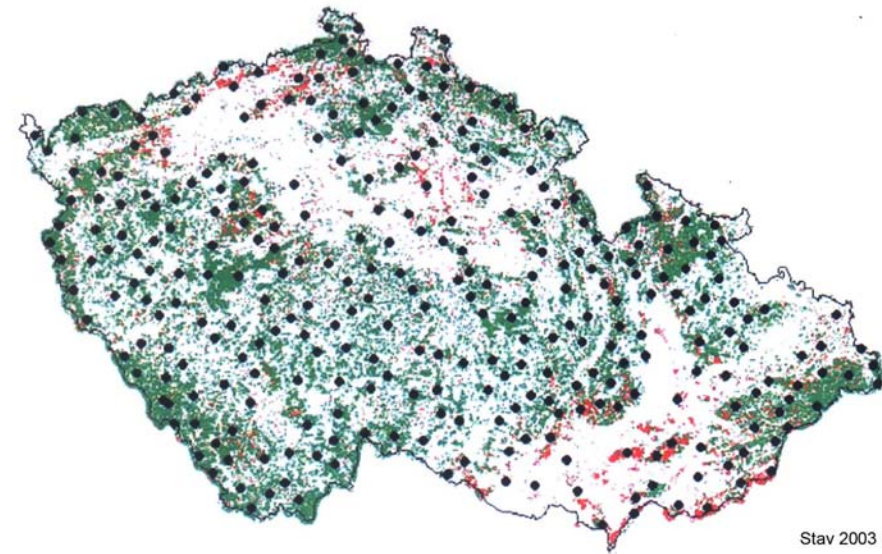
<http://www.vulhm.cz/docs/ICP2004.pdf>

<http://www.vulhm.cz/docs/ICP2003.pdf>

Plochy systematické sítě v ČR
Systematic network of plots in CR
Stav 2004.

Monitorovací plochy I. úrovně na mapě lesnatosti podle satelitního snímku
Level I monitoring plots in the map of forestation, by satellite snap

Stav 2003

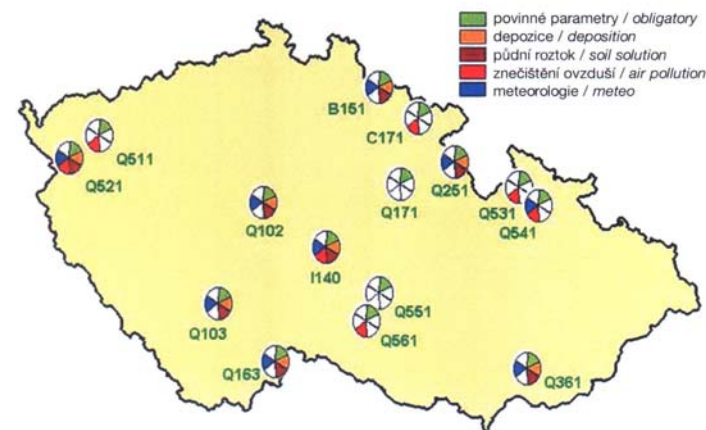
Přehled ploch podrobného monitoringu v České republice

Focus (level II), stav 2004

Dle ročenky ICP-Forests

<http://www.vulhm.cz/docs/ICP2004.pdf>

Přehled šetřených parametrů na plochách intenzivního monitoringu
Parameters assessed at the intensive monitoring plots

Přehled ploch rekonstruované sítě ICP Forests-Forest Focus
Plots of the reconstructed network of ICP Forests-Forest Focus

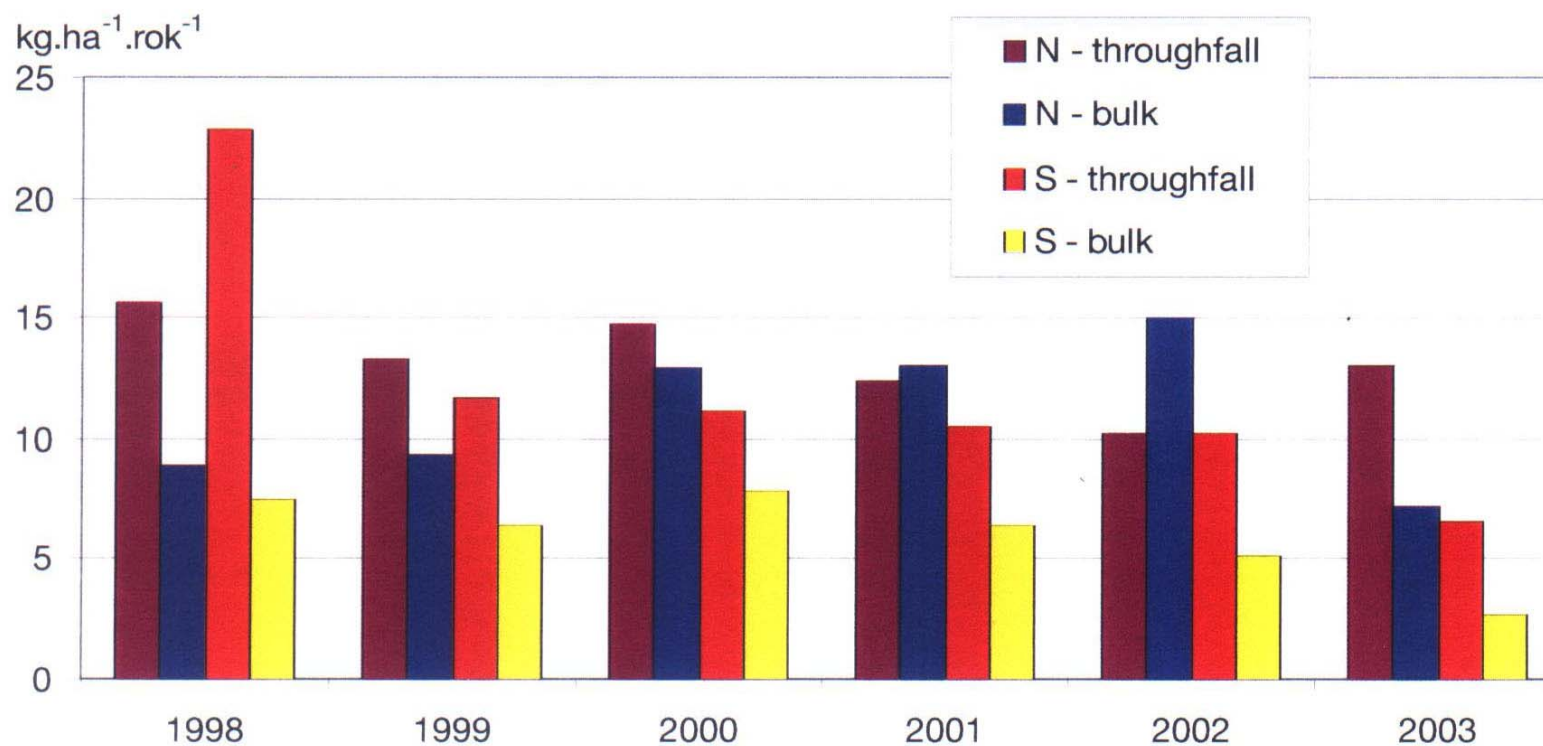
	Plocha Plot	Název plochy Name	Hlavní dřevina Main species	Oblast / Region	Založení Installed
1	B151	Dolní Mísečky	BK / beech	Krkonoše	1997
2	I140	Želivka	SM / spruce	Středočeská pahorkatina	1995
3	Q061	Benešovice	BO / pine	Západočeská pahorkatina	2004
4	Q102	Březka	DB / oak	Středočeská pahorkatina	1999
5	Q103	Všeteč	BK	Písecké hory	2000
6	Q151	Třeboň	BO	Třeboňská pánev	2004
7	Q163	Lásenice	SM, BK	Novohradské hory	2000
8	Q181	Provdín	BO	Českolipsko	2004
9	Q211	Jizerka	SM	Jizerské hory	2004
10	Q251	Luisino údolí	SM	Orlické hory	2003
11	Q341	Litovel	DB, JS / ash	Litovské Pomoraví	2004
12	Q361	Medlovice	BK, DBz	Chřiby	1998
13	Q401	Klepačka	BK	Beskydy	2004
14	Q521	Horní Lazy	SM	Slavkovský les	1994
15	Q541	Švýčárna	SM	Jeseníky	1995
16	Q561	Nová Brtnice	SM	Českomoravská vrchovina	1994

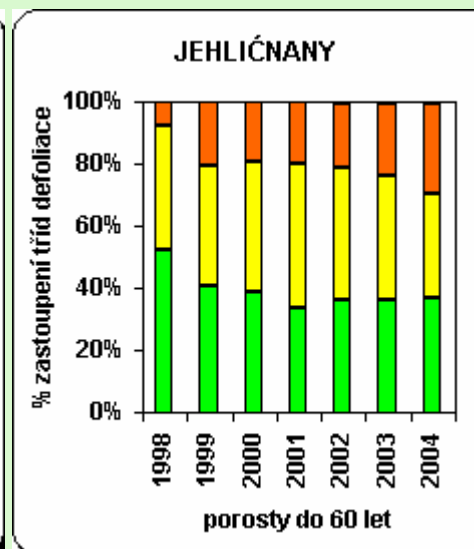
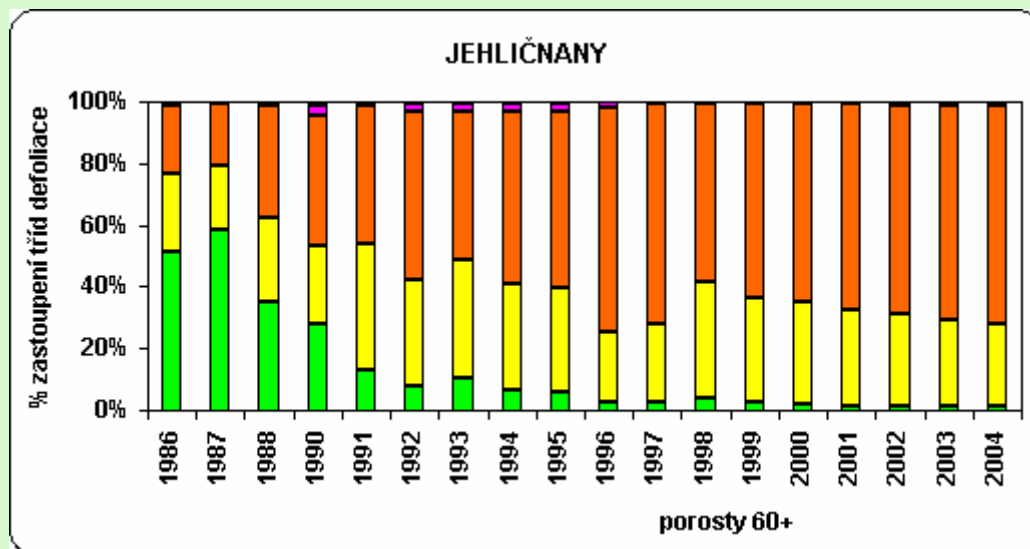
Pro jednotlivé plochy podrobného monitoringu jsou sumáře všech měření pravidelně v ročenkách ICP-Forests

Ročenka za rok 2004 – <http://www.vulhm.cz/docs/ICP2004.pdf>

Celková depozice dusíku a síry na ploše Želivka ($\text{kg}\cdot\text{ha}^{-1}\cdot\text{rok}^{-1}$)
Total nitrogen and sulphur deposition in the plot Želivka ($\text{kg}\cdot\text{ha}^{-1}\cdot\text{year}^{-1}$)

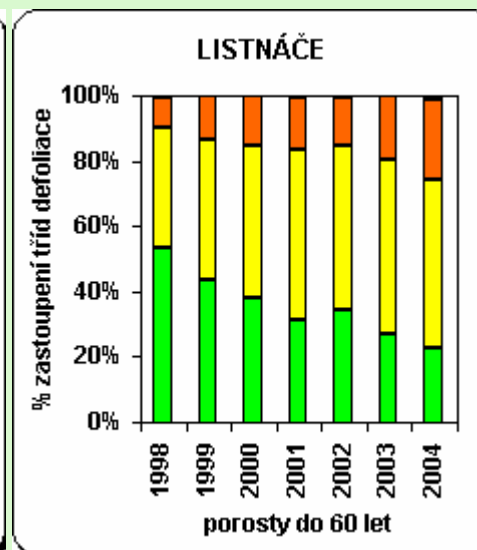
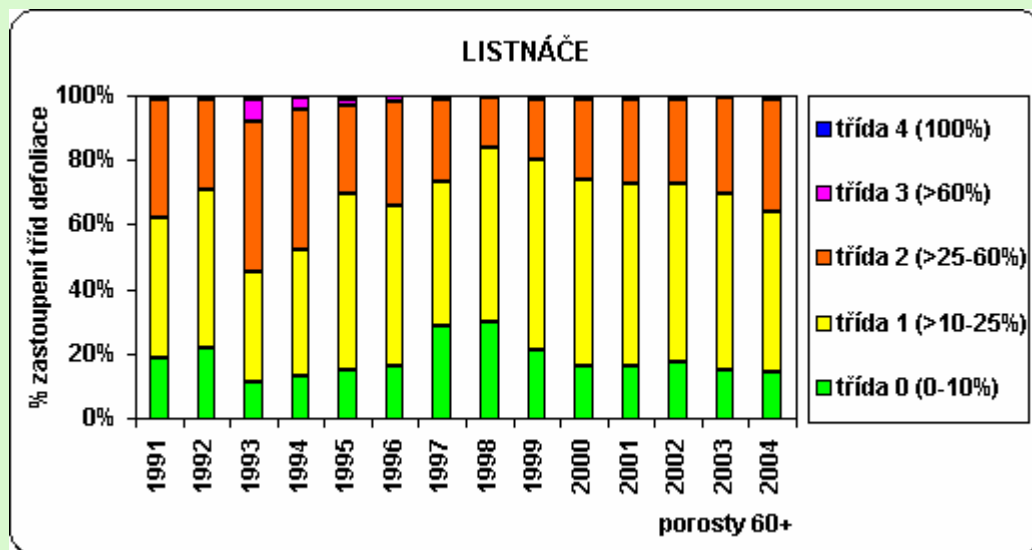
Výsledky monitoringu defoliace 1996–2004

- výrazný **kulminační bod v roce 1992**
- stagnace 1993–1995
- **1996 maximální hodnota – smrk 33,9 %, borovice 38,3 %**
- pokles do 1998
- od 1998 průměrná defoliace mírně stoupá (hodnoty nad 30 %)

Převážně stoupající trend defoliace jehličnanů se vyskytuje ve Středočeském, Libereckém, Královéhradeckém a Pardubickém kraji a v Kraji Vysočina. K postupnému zvýšení defoliace a následnému snížení ve sledovaném období došlo v Plzeňském a Jihočeském kraji. Největší rozkolísanost ve vývoji defoliace, pravděpodobně ovlivněné především nerovnoměrností v průběhu klimatických podmínek, byla sledována v kraji Jihomoravském a Zlínském. Relativně nejnižší defoliace jehličnanů v roce 2004 se vyskytla v kraji Olomouckém, kde součet tříd defoliace 2-4 dosáhl hodnoty 60,2 %. Naopak nejvyšší defoliace v roce 2004 byla v Královéhradeckém, Pardubickém a Jihomoravském kraji, kde procento zastoupení tříd defoliace 2-4 (defoliace vyšší než 25 %) v každém z těchto krajů přesáhlo hodnotu 77 %.

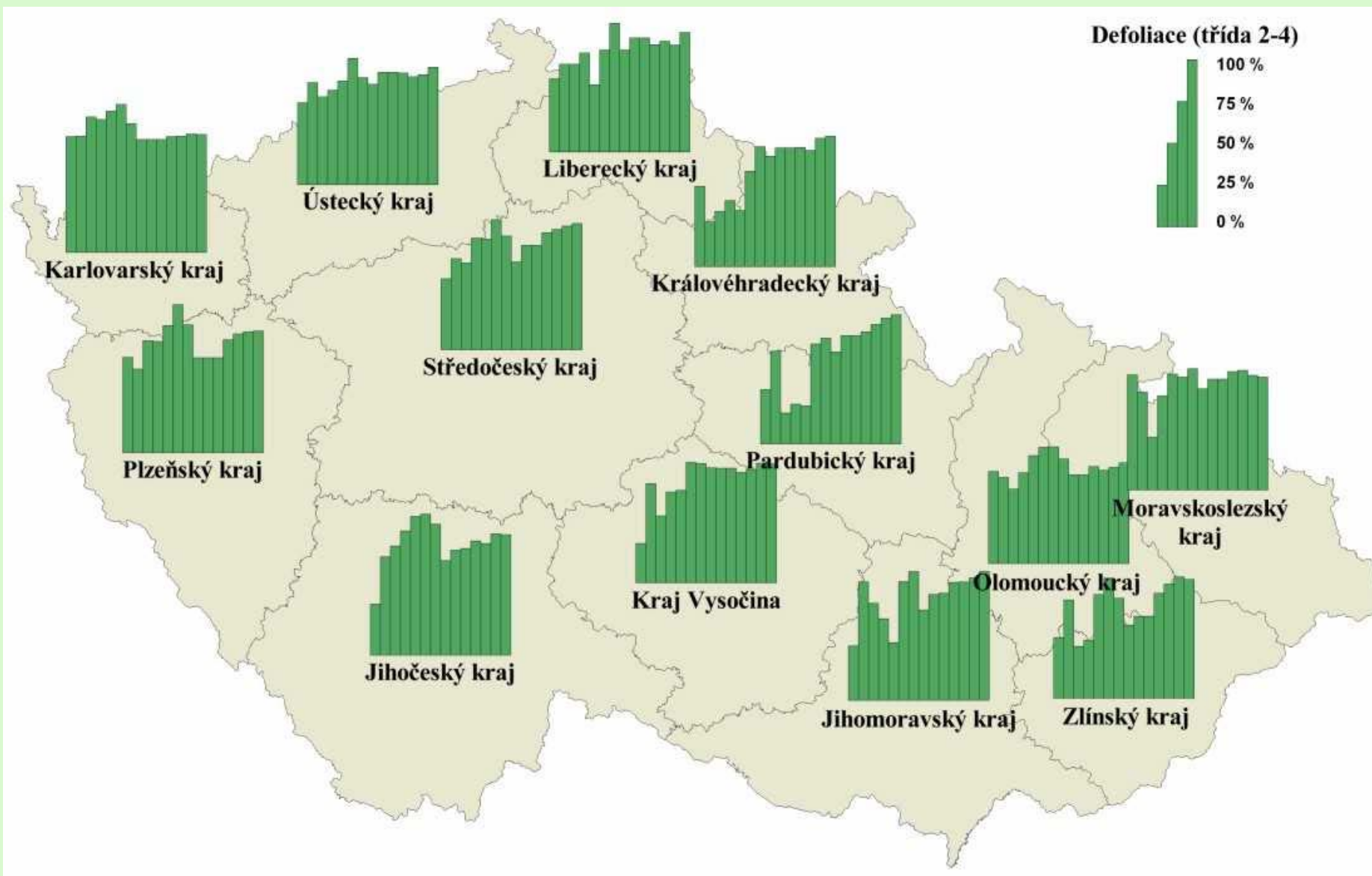

- **nejvyšší úroveň v roce 1993 – dub 43,0 % a buk 22,5 % (sucho)**
- klesala až do 1998 (průměrná defoliace dubu 27,8 % a buku 14,6 %)
- vzestup do 2000
- od 2000 stagnuje

Mezi jednotlivými druhy jsou výrazné rozdíly. Dub má z pohledu dlouhodobého vývoje větší rozkolísanost a vyšší úroveň defoliace než buk.

K postupnému snížení defoliace (v letech 1997-1999) a následnému zvýšení došlo v Jihomoravském, Středočeském a Zlínském kraji a v Kraji Vysočina. V ostatních krajích s významným zastoupením listnatých druhů je vývoj defoliace poměrně rozkolísaný. Relativně nejnižší defoliace listnáčů (zastoupení tříd defoliace 2-4 menší než 25 %) v roce 2004 se vyskytla v Zlínském, Moravskoslezském, Jihočeském kraji a v Kraji Vysočina (17,9 %). Naopak nejvyšší defoliace v roce 2004 byla v Královéhradeckém kraji (zastoupení tříd defoliace 2-4 dosáhlo 71,0 %).

Dynamika vývoje defoliace u hospodářsky nejvýznamnějších jehličnatých druhů (porosty 60leté a starší) – dle výsledků monitoringu ICP-Forests (1991–2004)

Stupně poškození a pásma ohrožení lesních porostů imisemi

Dle vyhlášky MZe č. 78/1996 Sb.

STUPEŇ POŠKOZENÍ JEDNOHO STROMU /SMRK/: (příloha k vyhlášce č. 78/1996 Sb.)

Stupeň poškození jednoho stromu	Popis poškození	Defoliace koruny v %
0	Nepoškozený strom	0
1	Slabě poškozený strom	1-25
2	Středně poškozený strom	26-50
3	Silně poškozený strom	51-75
4	Odumírající strom	76-100
5	Odumřelý strom	100

STUPEŇ POŠKOZENÍ POROSTU /SMRK/: (příloha k vyhlášce č. 78/1996 Sb.)

Stupeň poškození porostu	Popis poškození porostu	Stupeň poškození jednoho stromu – podíl v %			
		0	1	2 a větší	3 a větší
0	Nepoškozený porost	100	0	0	0
0/I	Porost s prvními symptomy poškození	99	20	0	0
I	Slabě poškozený porost	0	0	32 ^{*)}	5 ^{*)}
II	Středně poškozený porost	0	0	84 ^{*)}	30 ^{*)}
IIIa	Silně poškozený porost	0	0	0	50
IIIb	Velmi silně poškozený porost	0	0	0	70
IV	Odumírající neb odumřelý porost	0	0	0	100

^{*)} pro zařazení do stupně poškození postačí dosažení jedné z uvedených hodnot (stupeň I, II)

Pásmo ohrožení imisemi je chápáno jako území, na kterém synergické působení imisí, orografických podmínek a na nich závislých klimatických poměrů, dále stanovištních (trofických) podmínek a genetických (provenience) má za následek zkrácení životnosti dospělých smrkových porostů na určitou dobu. Dynamika poškození SM je mezi pásmy rozdílná. Jednotlivá pásma ohrožení byla autory (KUČERA, JIRGLE) charakterizována rozdílnou **délkou životnosti dospělých SM porostů**, za kterou se vyvine poškození ze stupně 0 do stupně IV.

Pásmo A   do 20 let

Pásmo B   20 - 40 let

Pásmo C   40 - 60 let

Pásmo D   60 - 80 let

Předpokládá se, že přechod z jednoho stupně poškození do dalších trvá stejnou dobu, takže lze pro jednotlivá pásma vyjádřit průměrné roční zvýšení stupně poškození.

A   0,20

B   0,10 - 0,20

C   0,07 - 0,10

D   0,05 - 0,07

V oblastech, **kde se v okruhu 2 km smrkové porosty nevyskytují**, se tyto lesy zařazují do pásem ohrožení podle rychlosti rozpadu dospělých borových porostů nebo listnatých porostů, přičemž:

a) do **pásma ohrožení A** se zařadí lesní pozemky s porosty, kde v dospělých borových nebo listnatých porostech **ročně odumře více než 20 % původního počtu stromů**,

b) do **pásma ohrožení B** se zařadí lesní pozemky s porosty, kde v dospělých **borových** porostech **ročně odumře 10 až 20 % původního počtu stromů**; v dospělých **listnatých** porostech ročně odumře **5 až 20 % původního počtu stromů**,

c) do **pásma ohrožení C** se zařadí lesní pozemky s porosty, kde v dospělých **borových** porostech **ročně odumře 2 až 10 % původního počtu stromů**; v dospělých listnatých porostech ročně odumře **2 až 5 % stromů**,

d) do **pásma ohrožení D** se zařadí lesní pozemky s porosty, kde v dospělých borových nebo listnatých porostech **ročně odumře do 2 % původního počtu stromů**.

Lesnické mapy se zákresem pásem ohrožení jsou veřejně přístupné od 1. ledna 1997 na okresních úřadech (nyní obce s rozšířenou působností).

Nedostatek živin, nízké pH

Při monitoringu zdravotního stavu bývá opakovaně zjišťováno žloutnutí a reznutí porostů. Kromě celé řady dalších příčin může být vyvoláno depozicemi a následným nedostatkem disponibilních živin či nízkým pH půdy.

V těchto porostech je možné realizovat hnojení či vápnění lesních půd.

V roce **1999** došlo v **západním Krušnohoří** k velmi silnému **žloutnutí smrkových porostů**. V roce 2000 situace gradovala a docházelo k nevratným škodám na lesních porostech. Jako příčina byl potvrzen **kritický nedostatek hořčíku a dalších bazických prvků** v asimilačních orgánech a v půdě. Na tuto skutečnost reagovala vláda České republiky, která svým usnesením č. 532 z května 2000 uložila Ministerstvu zemědělství provádět vápnění v oblastech Krušných a Orlických hor v letech 2000–2004.

Bližší informace na
stránkách v ÚLHM

<http://www.vulhm.cz/?did=319&lang=cz>

V roce **2003** pokračoval nárůst **poškození (žloutnutí) smrkových porostů také v oblasti Jizerských hor a Suchého vrchu** v lesní oblasti Orlické hory. Lesy České republiky, s. p. z vlastních zdrojů provedly vápnění v oblasti Jizerských hor (Lesní správa Frýdlant v Čechách) na 501 ha a v oblasti Suchého vrchu (Lesní správa Lanškroun) na 1 006 ha.

V oblasti Suchého vrchu byla rovněž aplikována sypká forma hořečnatého hnojiva **Silvamix Mg** o dávce 300 kg.ha-1.

Další vzorky byly v návaznosti na usnesení vlády 22/2004 odebírány v Jizerských horách, Lužických horách a na Českomoravské vrchovině.

V roce **2004** byly uskutečněny **čtyři zakázky vápnění**, z toho **tři v Krušných horách a jedna v Orlických horách**. Celkem byly povápněny porosty o rozloze 5.272 ha, z toho v Krušných horách 3.862 ha a v Orlických horách 1.410 ha. Zhruba 35% procent ošetřené plochy představovaly soukromé lesní majetky, ostatní zásahy byly provedeny ve státních lesích. Stejně jako v předchozích letech, probíhalo i v roce 2004 hnojení lesních porostů. Šlo o aplikace práškové formy hořečnatého hnojiva **Silvamix Mg-F4** s cílem dodat postupně rozpustný hořčík spolu s dalšími živinami především do mladých porostů a na lokality, kde byla v minulosti provedena buldozerová příprava půdy. Celková takto ošetřená plocha v Krušných horách v roce 2004 činila 1.076,98 ha, v Orlických horách hnojení prováděno nebylo. Byla použita dávka hnojiva 300 kg.ha-1.